

بررسی محتوا و شکل، در نقاشی دهه اول انقلاب اسلامی

محسن طبسی* - دکتر مجتبی انصاری**

تاریخ دریافت مقاله: ۸۴/۴/۶

تاریخ پذیرش نهایی: ۸۵/۶/۴

چکیده:

هنر انقلاب اسلامی، جریانی هنری است که شروع رسمی آن با وقوع انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷ همزمان بوده است. نقاشی انقلاب اسلامی، بخشی مهم از هنر انقلاب است که توانست در دهه اول انقلاب با اتکای بر مفاهیم متعالی اسلامی و انقلابی، خود را به عنوان یک جریان مسلط و مقتدر هنری معرفی نماید. مهم ترین ویژگی نقاشی انقلاب را به لحاظ مضمون، حضور مفاهیم مذهبی، صحنه های انقلاب و دفاع مقدس بر شمرده اند؛ هر چند که مفاهیم دیگری نیز در این آثار به چشم می آیند.

این مقاله، ضمن جمع بندی و تکمیل آرای پراکنده پژوهشگران در خصوص ویژگی های محتوایی و شکلی نقاشی دهه اول انقلاب، به ارزیابی آنها از طریق تجزیه و تحلیل آثار نمونه می پردازد. بررسی انجام شده نشان می دهد که در بیش از پنجاه درصد موارد، مسأله جنگ تحمیلی دغدغه هنرمندان و مضمون اصلی تابلوها بوده است. در کنار این موضوع، رویکرد به مفاهیم متعالی انسانی نیز، که در همه جای دنیا و در تمام مذاهب محترم شمرده شده اند، جایگاه ویژه ای دارد. همچنین از نظر سبک یا شیوه بیان، شصت درصد آثار به شیوه سمبولیسم و بیست درصد آنها به سبک رئالیسم کار شده اند.

واژه های کلیدی:

انقلاب اسلامی، هنر انقلاب، نقاشی انقلاب، محتوا (مضمون)، شکل (سبک یا شیوه بیان).

E-mail: tabassi_mohsen@yahoo.com

E-mail: ansari_m@modarres.ac.ir

* دانشجوی دکترای پژوهش هنر، دانشکده هنر، دانشگاه تربیت مدرس.

** استادیار معماری، دانشکده هنر، دانشگاه تربیت مدرس.

مقدمه

پنج تن از نقاشان انقلاب اسلامی و از هر یک، پنج اثر متعلق به دهه اول انقلاب برگزیده شده اند. روش انجام پژوهش، مطالعه و بررسی متون نوشتاری و تصویری بوده که به صورت کتابخانه‌ای انجام شده است.

ظاهراً پیشینه مطالعات انجام شده در خصوص هنر انقلاب اسلامی و به ویژه نقاشی انقلاب، بسیار مفصل است. اما واقعیت امر این است که اکثر مطالب، رنگ و بوی تکرار به خود گرفته اند. عمده مطالب را تکرار مفاهیم یکسان، با جملاتی دیگر، و یا اعلام نظرها و اعمال سلیقه های شخصی تشکیل می‌دهد در هر حال تا کنون مطلب یا مقاله ای که حاصل بحث تحلیلی یا تطبیقی بر روی آثار نقاشان باشد منتشر نشده است. در این پژوهش، مأخذ اصلی تصاویر، کتاب ده سال با نقاشان انقلاب اسلامی (۱۳۶۷-۱۳۵۷ ش.س.) بوده است. در مباحث نظری و یافتن ویژگی های نقاشی انقلاب نیز سعی شده تا اکثر منابع مکتوب، به مناسبت و بعضاً به طور کامل مورد رجوع قرار گیرند.

هنر انقلاب اسلامی، جریانی هنری است که شروع رسمی آن، با وقوع انقلاب شکوهمند اسلامی در سال ۱۳۵۷ همزمان بوده است. نقاشی انقلاب اسلامی، بخشی مهم از هنر انقلاب اسلامی است که برای اولین بار، با برپایی نمایشگاهی در نخستین ماه های پیروزی انقلاب، در حسینیه ارشاد تهران شکل گرفت. نقاشی انقلاب اسلامی، اگرچه ظاهراً به عقیده برخی از پژوهشگران، در سال های نخست خود، به لحاظ شکلی به نوعی وامدار مکاتب و سبک های هنری غرب بود (رهنورد، ۱۳۷۸، ۴۸)، اما به تدریج با اتکالی بر غنای مفاهیم اسلامی و انقلابی، به ویژگی های خود دست یافت.

پژوهشگران، مهم ترین ویژگی های نقاشی انقلاب را، به لحاظ موضوع، حضور مفاهیم مذهبی، صحنه های انقلاب، و دفاع مقدس بر شمرده اند، هر چند که مفاهیم دیگری نیز به ویژه در دهه دوم و سوم انقلاب، در این آثار دیده می شوند. این مقاله درصدد است تا ضمن جمع بندی و تکمیل آرای پراکنده پژوهشگران در خصوص نقاشی دهه اول انقلاب، به ارزیابی آنها از طریق تجزیه و تحلیل آثار نمونه بپردازد. به همین منظور،

۱. تاریخچه

انگیزه های انقلابی در این مرکز فراهم آمده بودند تلاش داشتند که نقاشی را از شکل روشنفکرانه و مردم گرایی که تنها به کار آرایش دیوارهای گالری ها می آمد خارج کنند و به صورت پیام و زبانی برای ارتباط با توده های مردم در آورند (مرتضی گودرزی، ۱۳۸۰، ۱۸۶).

اگرچه از جمع نقاشان انقلاب، که در نمایشگاه سال ۵۸ حاضر بودند، بعضی راه دیگری برگزیده و به تدریج به زبان و بیانی متفاوت رسیدند، اما جاذبه های معنوی نقاشی انقلاب خیلی زود نقاشانی نظیر مصطفی گودرزی (در حدود سال ۱۳۶۳)، ایرج اسکندری (حدود سال ۱۳۶۳) و حمید قدیریان (حدود سال ۱۳۶۵) را جذب خود کرد. در هر حال گروهی که خود را به عنوان **نقاشان انقلاب** در دهه اول انقلاب اسلامی، تثبیت کردند به ترتیب حروف الفبا، عبارتند از آقایان: ایرج اسکندری، ناصر پلنگی، کاظم چلیپا، مرتضی حیدری، حسین خسروجردی، محمدعلی رجبی، حبیب الله صادقی، حسین صدوری، ابوالفضل عالی، حمید قدیریان، مصطفی

نقاشی انقلاب، بخشی از هنر انقلاب اسلامی است که در سال ۱۳۵۷ با پیروزی انقلاب اسلامی، در آغاز به صورت یک جریان جدید هنری، و کمی بعد به عنوان یک جریان مقتدر و مسلط هنری در کشور مطرح گردید. اگر از دیدگاه تاریخ هنر نگاه کنیم، آغاز نقاشی انقلاب را باید روز بیستم فروردین ماه ۱۳۵۸ بدانیم، یعنی روز افتتاح نمایشگاهی در حسینیه ارشاد تهران، که در آن آثاری از آقایان حبیب الله صادقی، کاظم چلیپا، مرتضی حیدری، حسین خسروجردی و ناصر پلنگی به نمایش درآمد. آقایان مرتضی کاتوزیان، هانیبال الخاص، حسین صدوری و محمدعلی رجبی نیز هر یک با یک اثر، در این نمایشگاه حضور داشتند.

با این حساب، اگر از نقاشانی که با آثار کم در این نمایشگاه شرکت داشتند بگذریم، هسته اصلی نقاشان انقلاب را باید پلنگی، چلیپا، خسروجردی و صادقی بدانیم. تلاش های این هنرمندان و البته هنرمندان سایر عرصه های هنری، منجر به شکل گیری حوزه اندیشه و هنر اسلامی گردید. " نقاشانی که با

- تعهد اجتماعی و دینی (مرتضی گودرزی، ۱۳۸۰، ۱۸۸).
- درک حقایق (ندرلو، ۱۳۶۸ ده سال با...، ۱۷۹).
- شهود (پلنگی، ۱۳۶۸ ده سال با...، ۳۱). که پس از حذف تکرارها، نهایتاً می توان عوامل به وجود آورنده محتوا در نقاشی انقلاب را چنین بر شمرد:
- ۱. اسلام و مفاهیم اصلی آن، ایدئولوژی و جهان بینی اسلامی، عرفان اسلامی.
- ۲. مذهب شیعه و مفاهیم بنیادی آن.
- ۳. انقلاب اسلامی، مفاهیم و وقایع وابسته به آن، و سایر انقلاب ها و مقاومت های کشورهای مسلمان.
- ۴. جنگ تحمیلی.
- ۵. ایران و هویت ایرانی.
- ۶. مفاهیم متعالی انسانی، شامل عدالت اجتماعی، صداقت، تعهد اجتماعی، وفای به عهد، انسان دوستی، و حق جویی.
- ب. انواع مضامین موجود در نقاشی انقلاب: بنا به روایات مختلف پژوهشگران، این مضامین عبارتند از:
- انقلاب اسلامی، جنگ تحمیلی، شهادت حجاج ایرانی در مکه سال ۱۳۶۶، فلسطین، مفاهیم مذهبی شیعه، مضامین عرفانی، محتوای دینی / معنوی، اما فاقد مضمون (۱) (نادعلیان، ۱۳۷۸، ۱۲۹-۱۲۸).
- بازگشت به تاریخ، آرایه نشانه های وجود خدا، جامعه (اسکندری، ۱۳۷۸، ۹۴).
- مباحث دینی و عرفانی، صحنه های انقلاب و جنگ، قهرمانان و رهبران آن (رهنورد xxx، ۱۳۷۸، ۴۸).
- جریانات انقلاب و جنگ، تاریخ و اسطوره های مذهبی، مضامین عقیدتی و ایدئولوژی اسلامی، انسان دوستی خاص انقلاب ها، اخلاق خاص انقلاب (رهنورد xx، ۱۳۷۸، ۵۳-۵۲).
- مسائل ایدئولوژیک، مسائل تاریخی (چلیپا، ۱۳۶۲ بررسی نقاشی...، ۲۷-۲۵).
- مسائل و حوادث انقلاب، فئودالیزم، قیام و شهادت و آرمانهای انقلاب، جنگ تحمیلی (مرتضی گودرزی، ۱۳۸۰، ۱۸۸-۱۸۷). که پس از حذف مکررات، می توان این مضامین را چنین جمع بندی کرد:
- ۱. مضامین اسلامی و مفاهیم مرتبط با آن.
- ۲. مضامین و مفاهیم مذهب تشیع، به ویژه حادثه جاودانه عاشورا.
- ۳. انقلاب اسلامی، مفاهیم، آرمان ها، و حوادث مرتبط با آن.
- ۴. جنگ تحمیلی.
- ۵. فلسطین.
- ۶. مفاهیم و مضامین عرفانی.
- ۷. مفاهیم متعالی انسانی.

۲-۲ - شکل یا شیوه بیان: منظور از شکل، بیان و سبک در این مقاله، شیوه بیان هنرمند است. به عبارت بهتر در جستجوی این هستیم که نقاشان انقلاب در آفرینش آثار خود از چه مکاتبی بهره جسته اند.

گودرزی، مصطفی ندرلو، و علی وزیریان ثانی. چنان که ذکر شد، هسته اصلی نقاشان انقلاب را باید پلنگی، چلیپا، خسروچردی، و صادقی دانست. گودرزی، قدیریان و اسکندری نیز از جمله چهره های شاخص این جریان، به ویژه در دهه اول انقلاب، شناخته می شوند.

۲. ویژگی های نقاشی انقلاب

این بخش، به جمع بندی آرا و نظرات متنوع، بعضاً متفاوت، و عمدتاً پراکنده در خصوص ویژگی های نقاشی انقلاب پرداخته است. این ویژگی ها در دو محور مورد بررسی قرار گرفته اند. نخست، محتوا یا مضمون؛ که طی آن به عوامل به وجود آورنده مضامین در اندیشه و دیدگاه هنرمند، و انواع مضامین موجود در نقاشی انقلاب پرداخته شده است. دوم، شکل، یا شیوه بیان؛ که بدین منظور عوامل مؤثر در شکل دهی بیان هنرمند، و انواع شیوه های بیانی یا سبک های موجود در نقاشی انقلاب بررسی شده اند. ذکر این نکته نیز ضروری است که اساساً دو ویژگی محتوا و شکل در تجزیه و تحلیل جدای از یکدیگر ولی در ارائه اثر هنری با یکدیگر عجینند و "نه تنها برای بیننده و خواننده عامی، بلکه برای مخاطب منتقد هم، در نگاه اول، تجزیه آن دو از یکدیگر میسر نیست...." (رهنورد، ۱۳۷۸، ۶۶-۶۵).

۲-۱ - محتوا:

- الف. عوامل به وجود آورنده محتوا: محتوا یا مضمون، یعنی پیام یا حرف اصلی هنرمند، که ارزش گفتن و شنیدن را دارد. با این تعریف ساده، می خواهیم بررسی کنیم که چه عواملی به وجود آورنده آثار نقاشان انقلاب بوده است. بر اساس روایت های مختلف پژوهشگران، اندیشمندان، و خود نقاشان انقلاب، این عوامل عبارتند از:
- اسلام و تعلقات آن، تعلقات مذهبی و انقلابی (رهنورد، ۱۳۷۸، ۴۸).
- توحید، جهان سرمد، عدالت اجتماعی، ماوراءالطبیعه (آیه نگر)، انسان (رهنورد xx، ۱۳۷۸، ۵۱).
- اخلاق، ایدئولوژی، انسان دوستی خاص انقلاب ها (رهنورد، ۱۳۷۸، ۷۶-۶۸).
- حق جویی و کمال طلبی، علم دوستی و معرفت جویی، ابداع و آفرینش، جمال طلبی و عشق، نیایش و پرستش (اسکندری، ۱۳۶۸ ده سال با...، ۱۹).
- وفای به عهد با خداوند، وفای به عهد با مردم، کمال طلبی، وحدت گرایی (۱۳۶۸ ده سال با...، ۱۵-۱۲).
- هویت ایرانی (مصطفی گودرزی، ۱۳۷۸، ۷۰).
- شعور دینی (خسروچردی، ۱۳۶۸ ده سال با...، ۷۳).
- صداقت (قدیریان، ۱۳۶۸ ده سال با...، ۱۳۳).
- نور، عشق، عقل و معرفت (صادقی، ۱۳۶۸ ده سال با...، ۹۷).

گروهی دیگر از ایشان، رئالیسم را شیوه بیان مناسب تشخیص داده اند (چلیپا، ۱۳۶۲ بررسی نقاشی...، ۳۴) گروهی دیگر نقاشی سنتی را برگزیده اند (مصطفی گودرزی، ۱۳۷۸، ۷۰) و برخی نیز اصلاً به هیچ یک از اینها پای بند نیستند و اساساً یکی از مشخصات نقاشی انقلاب را رهایی از قید و بندهای سبکی و ایسم و... می دانند. (اسکندری، ۱۳۷۸، ۹۴).

پژوهشگران و منتقدان نیز در تعریف واژه ها به جمع بندی مشخصی نرسیده اند. به عنوان نمونه، احمد نادعلیان، سوررئالیسم را یکی از شیوه های بیان نقاشی انقلاب بر شمرده است (نادعلیان، ۱۳۷۸، ۱۲۹) در حالی که زهرا رهنورد، معتقد است که نقاشی انقلاب "علی رغم نمود رئالیستی، ذهنی گراست؛ و علی رغم نمود سوررئالیستی، دینی و عقیدتی است؛ و علی رغم نزدیکی به سبک واقعگرایی سوسیالیسم، سمبلیک و نمادین است" (رهنورد، ۱۳۷۸، ۴۶).

در هر حال شاید بهترین تفسیر بر شیوه بیان نقاشی انقلاب را سید محمد آوینی نوشته باشد: "نقاشی انقلاب را الگوی خاص و اصول از پیش تعیین شده ای نبوده است. نقاشان انقلاب در جستجوی هویتی مستقل و در پی یافتن قالب و شیوه ای مناسب برای بیان مفاهیم و معانی مورد نظر خود به شیوه و روش های به دست آمده از پیش پرداختند. برخی به شیوه های تجربه شده نقاشی در تاریخ هنر غرب... نظر کردند. برخی به هنر کشورهایی که در آنها انقلاب صورت گرفته بود تمایل نشان دادند و گروهی دیگر به نقاشی سنتی ایران رجوع کردند و از شرق مایه گرفتند... اما این سخن بدین معنا نیست که نوآوری ها و خلاقیت های بسیاری از این نقاشان در زمینه فرم و رنگ و کمپوزیسیون و... مورد انکار ماست. من باب مثال ترکیب و تلفیق نگاره های سنتی تصویری با فرم ها و اشکال مدرن که حاصل تلاش برخی از این هنرمندان است... به ویژه برای مضامین سمبولیک و تمثیلی و معانی دینی و متافیزیک... قابلیت و کارایی چشمگیری دارد" (آوینی، ۱۳۷۸، ۶۷).

بنابراین با توجه به مطالب مطرح شده، پس از جمع بندی در خصوص انواع عمده شیوه بیان در نقاشی انقلاب، می توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. واقع گرایی (رئالیسم).

۲. نماد گرایی (سمبولیسم).

۳. واقع گرایی ذهنی (سوبژکتیورئالیسم).

۴. نگارگری ایرانی.

۵. نقاشی قهوه خانه.

این موارد عمده ترین شیوه های بیانی به کار رفته در نقاشی انقلاب محسوب می شوند، و بررسی شیوه های دیگر به جهت کمیت اندک آثار، فرصتی دیگر می طلبد. ذکر این نکته نیز ضروری است که در بعضی از آثار، ترکیبی از دو یا چند سبک به چشم می آید.

اول. عوامل شکل دهنده بیان: مسلماً باید دید که هنرمند، شیوه بیان را تحت تاثیر چه عواملی انتخاب می کند. آیا یک شیوه بیان یکسان، برای مفاهیم و مضامین مختلف، پاسخگو خواهد بود یا خیر؟ بر اساس آرای پژوهشگران، عوامل شکل دهنده بیان هنرمند عبارتند از:

- برداشت های شخصی (مرتضی گودرزی، ۱۳۸۰، ۱۸۸-۱۸۷).

- فردیت هنرمند با اجزای آن، شامل سلیقه؛ باورها؛ میزان تزکیه؛ شناخت ایدئولوژی؛ آداب و رسوم (رهنورد، ۱۳۷۸، ۵۱).

- سفارش دهنده های آثار هنری؛ خواست، باورها و سلیقه توده ها؛ مراکز دولتی (رهنورد، ۱۳۷۸، ۵۱).

- تاثیر سبک های هنری قرن بیستم غرب (رهنورد، ۱۳۷۸، ۴۸). البته باید به اینها، خود مضمون، موضوع، یا پیام هنرمند را نیز اضافه کرد. زیرا در واقع این موضوع است که تا حد زیادی شکل بیانی مناسب خود را مشخص می سازد. در مجموع می توان عوامل شکل دهنده بیان هنری در نقاشی انقلاب را چنین خلاصه نمود:

۱. فردیت هنرمند.

۲. نگاه آزاد در اجرای سفارش آثار هنری.

۳. نگاهی تحلیلی به جریان های هنری معاصر جهان.

۴. موضوع، مضمون، یا پیام مورد نظر برای ارائه.

دوم. انواع سبک های موجود در نقاشی انقلاب: بر اساس نظرات بعضاً متناقض و عمدتاً پراکنده پژوهشگران، این شیوه ها عبارتند از:

- فیگوراتیو، با عناصر آشنا برای عموم مردم (مرتضی گودرزی، ۱۳۸۰، ۱۸۶).

- فاقد محدودیت های خاص نقاشی سنتی ایران؛ محصور نبودن در چهارچوب ناتورالیسم و رئالیسم (ملانوروزی، ۱۳۷۱، ۱۶۹-۱۶۶).

- نوع خاصی از رئالیسم (چلیپا، ۱۳۶۲ بررسی نقاشی...، ۳۲).

- نقاشی سنتی ایرانی (مصطفی گودرزی، ۱۳۷۸، ۷۰).

- روایتگری (روایتی) (چلیپا، ۱۳۷۸، ۸۲ و مرتضی گودرزی، ۱۳۸۰، ۱۸۶).

- سبک های هنری قرن بیستم غرب (رهنورد، ۱۳۷۸، ۴۸).

- بیان ذهنی-عینی "سوبژکتیورئالیسم" (نگاه ذهنی به واقعیات) (رهنورد، ۱۳۷۸، ۴۶).

- نوعی تعریف شده و خاص از سمبولیسم (۱۳۶۸ ده سال با...، ۱۷). همچنین احمد نادعلیان، برای نقاشی انقلاب نه شیوه بیان را به شرح زیر بر شمرده است: طبیعت گرایانه، واقع گرایانه، بیانگر یا درونگر، سوررئالیسم، اکسپرسیونیسم انتزاعی، نگارگری ایرانی، نقاشی قهوه خانه، نمادگر، و معناگرا (۲) (نادعلیان، ۱۳۷۸، ۱۲۹). در بحث شیوه بیان، یا شکل، آرای مختلفی بین صاحب نظران دیده می شود. از جمله اینکه گروهی از خود نقاشان معتقد به نوعی سمبولیسم هستند (۱۳۶۸ ده سال با...، ۱۷)

۳. تجزیه و تحلیل

در این بخش درصدد هستیم تا با تجزیه و تحلیل نمونه‌هایی از آثار نقاشان انقلاب، ویژگی‌های برشمرده شده در بخش پیشین را از طریق تجربی نیز مورد تأیید قرار دهیم.

۳-۱- درآمد:

الف. روش نمونه‌گیری و دلایل آن: برای انتخاب نمونه‌ها، آثار دهه اول انقلاب اسلامی را مورد نظر قرار داده‌ایم. در واقع چنین تشخیص دادیم که بررسی ویژگی‌های مکتب نقاشی انقلاب، در دهه نخست شکل‌گیری آن منطقی‌تر است. بدیهی است بحث و بررسی در خصوص آثار دهه دوم و دهه سوم، مجال دیگری می‌طلبد. از جمع نقاشان انقلاب در دهه اول، پنج نفر را برگزیده‌ایم، به ترتیب حروف الفبا آقایان ایرج اسکندری، کاظم چلیپا، حبیب‌الله صادقی، حمید قدیریان، و مصطفی گودرزی. علت این انتخاب این بود که بهتر دیدیم هم از هسته اصلی نقاشان انقلاب و هم از کسانی که کمی بعد به این جمع

پیوستند، نماینده‌ای در بحث ما حاضر باشد. از هر نقاش نیز پنج اثر را برگزیده‌ایم. انتخاب آثار از کتاب ده سال با نقاشان انقلاب اسلامی و به صورت کاملاً تصادفی بوده است تا شائبه هیچ اعمال نظر و سلیقه‌ای در کار نباشد.

ب. توضیحاتی درباره جداول: در خصوص جداول ارائه شده در مقاله، برخی توضیحات ضروری است.

۱. کلیه ابعاد بر حسب سانتی‌متر، و مساحت‌ها بر حسب سانتی‌مترمربع بیان شده‌اند.

۲. منظور از مضمون اصلی تابلو؛ موضوع، پیام، و محتوای اصلی اثر است که محور اصلی تابلو محسوب می‌شود.

۳. منظور از مضامین فرعی، موضوعاتی است که در حاشیه اثر و در وهله ثانی به چشم آمده، و مرتبط با مضمون اصلی است. باید متذکر شد که اطلاعات و تجزیه و تحلیل‌ها در جداول گردآوری شده‌اند، و تا حد ممکن از توضیحات غیر ضروری پرهیز شده است.

۳-۲- گردآوری اطلاعات:

اول. معرفی آثار :

جدول شماره ۱- معرفی آثار.

نام نقاش	نام اثر	ابعاد		
		طول	عرض	مساحت
ایرج اسکندری متولد ۱۳۳۵ کاشمر	۱. عیادت	۱۵۰	۱۰۰	۱۵۰۰۰
	۲. مهتاب	۱۵۰	۱۰۰	۱۵۰۰۰
	۳. بمباران مناطق مسکونی	۱۵۰	۱۰۰	۱۵۰۰۰
	۴. متجاوز	۲۶۰	۱۸۰	۴۶۸۰۰
	۵. حامی شیطان	۲۰۰	۸۰	۱۶۰۰۰
کاظم چلیپا متولد ۱۳۳۶ تهران	۱. ایثار	۳۰۰	۲۰۰	۶۰۰۰۰
	۲. یقین	۱۵۰	۱۰۰	۱۵۰۰۰
	۳. خون بر شمشیر پیروز است	۲۰۰	۱۶۳	۳۲۶۰۰
	۴. موشهای سکه پرست	۲۵۰	۲۰۰	۵۰۰۰۰
	۵. کویر	۱۶۰	۱۳۰	۲۰۸۰۰
حبیب‌الله صادقی متولد ۱۳۳۶ تهران	۱. رمی جمرات	۲۰۰	۱۵۰	۳۰۰۰۰
	۲. تشییع قلوب	۱۷۰	۱۱۲	۱۹۰۴۰
	۳. چاه ویل	۱۳۷	۶۲	۸۴۹۴
	۴. پرکنان مولانا	۱۲۳	۸۳	۱۰۲۰۹
	۵. هبوط	۱۵۰	۱۲۰	۱۸۰۰۰
حمید قدیریان متولد ۱۳۳۹ تهران	۱. برکت	۲۲۰	۱۳۵	۲۹۷۰۰
	۲. سازندگی	۲۰۰	۱۳۰	۲۶۰۰۰
	۳. پوسیدگی	۱۷۰	۱۰۷	۱۸۲۰۰
	۴. شهید	۱۰۰	۸۰	۸۰۰۰
	۵. سوگواران	۱۶۰	۱۳۰	۲۰۸۰۰
مصطفی گودرزی متولد ۱۳۳۹ بروجرد	۱. گرسنگی	۷۰	۷۰	۴۹۰۰
	۲. بمباران	۱۵۲	۱۰۳	۱۵۷۰۰
	۳. آنها قبل از آنکه به دنیا بیایند شهید می‌شوند	۱۷۵	۱۲۵	۲۱۹۰۰
	۴. حسرت	۱۵۰	۱۰۰	۱۵۰۰۰
	۵. میلاد	۱۲۰	۸۵	۱۰۲۰۰

توضیح: تکنیک تمام آثار، رنگ و روغن روی بوم است.

* تکنیک این تابلو، ترکیبی از رنگ و روغن روی بوم و چسبانه (کلاژ) می‌باشد.

ایرج اسکندری ۳

ایرج اسکندری ۳

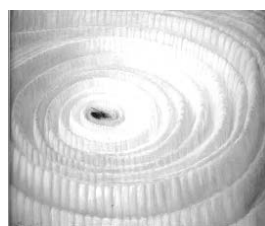
ایرج اسکندری ۲

ایرج اسکندری ۱

کازم چلیپا ۴

کازم چلیپا ۳

کازم چلیپا ۲

کازم چلیپا ۱

ایرج اسکندری ۵

حبیب الله صادقی ۳

حبیب الله صادقی ۲

حبیب الله صادقی ۱

کازم چلیپا ۵

حمید قدیریان ۲

حمید قدیریان ۱

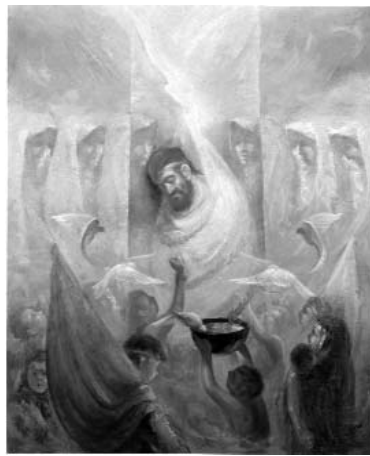
حبیب الله صادقی ۵

حبیب الله صادقی ۴

مصطفی گودرزی ۱

حمید قدیریان ۵

حمید قدیریان ۴

حمید قدیریان ۳

مصطفی گودرزی ۵

مصطفی گودرزی ۴

مصطفی گودرزی ۳

مصطفی گودرزی ۲

دوم. مضامین اصلی و فرعی و علل شکل گیری آنها :

جدول شماره ۲ - مضامین اصلی و فرعی نابلواها و عوامل شکل گیری آنها.

نام نقاش	نام اثر	مضمون اصلی	مضامین فرعی		عوامل پیدایش مضامین
			۱	۲	
ایرج اسکندری	۱. عیادت	جنگ تحمیلی	مفاهیم انسانی	جنگ	انسانیت
	۲. مهتاب	جنگ تحمیلی	مفاهیم انسانی	جنگ	انسانیت
	۳. بمباران مناطق ...	جنگ تحمیلی	مفاهیم انسانی	جنگ	انسانیت
	۴. متجاوز	جنگ تحمیلی	مضامین اسلامی	جنگ	اسلام
	۵. حامی شیطان	جنگ تحمیلی		جنگ	
کاظم چلیپا	۱. ایثار	جنگ تحمیلی	مضامین شیعی	انقلاب	جنگ
	۲. یقین	اسلام	انقلاب	اسلام	انقلاب
	۳. خون بر شمشیر...	جنگ تحمیلی	مضامین شیعی	جنگ	تشیع
	۴. موشهای سکه پرست	انقلاب	جنگ تحمیلی	انقلاب	جنگ
	۵. کویر	جنگ تحمیلی	مفاهیم انسانی	جنگ	انسانیت
حبیب الله صادقی	۱. رمی جمرات	انقلاب	مضامین اسلامی	جنگ	انقلاب
	۲. تشییع قلوب	جنگ تحمیلی	عرفاتی	جنگ	اسلام
	۳. چاه ویل	انقلاب	عرفاتی	انقلاب	اسلام
	۴. پرکنان مولانا	عرفاتی		انسانیت	
	۵. هبوط	عرفاتی	مضامین اسلامی	اسلام	اسلام
حمید قدیریان	۱. برکت	انقلاب	مفاهیم انسانی	انقلاب	انسانیت
	۲. سازندگی	انقلاب	مفاهیم انسانی	انقلاب	انسانیت
	۳. پوسیدگی	انقلاب		انقلاب	
	۴. شهید	جنگ تحمیلی	مضامین شیعی	جنگ	تشیع
	۵. سوگواران	جنگ تحمیلی	مضامین شیعی	جنگ	تشیع
مصطفی گودرزی	۱. گرسنگی	انقلاب	مفاهیم انسانی	انقلاب	انسانیت
	۲. بمباران	جنگ تحمیلی	مفاهیم انسانی	جنگ	انسانیت
	۳. آنها قبل از آنکه به ...	جنگ تحمیلی	مفاهیم انسانی	جنگ	انسانیت
	۴. حسرت	انقلاب	عرفاتی	انقلاب	اسلام
	۵. میلاد	انقلاب		انقلاب	

جدول شماره ۳ - شیوه بیان.

نام نقاش	نام اثر	سبک اصلی	سبکهای دیگر
ایرج اسکندری	۱. عیادت	رنالیسم	سمبولیسم
	۲. مهتاب	رنالیسم	سمبولیسم
	۳. بمباران مناطق ...	رنالیسم	سمبولیسم
	۴. متجاوز	سمبولیسم	مکتب کویسیم
	۵. حامی شیطان	سمبولیسم	مکتب کویسیم
کاظم چلیپا	۱. ایثار	سمبولیسم	
	۲. یقین	سویژکتیورنالیسم	سمبولیسم
	۳. خون بر شمشیر...	سمبولیسم	تجریدی
	۴. موشهای ...	سویژکتیورنالیسم	سمبولیسم
	۵. کویر	سمبولیسم	رنالیسم
حبیب الله صادقی	۱. رمی جمرات	رنالیسم	سمبولیسم
	۲. تشییع قلوب	سمبولیسم	
	۳. چاه ویل	سمبولیسم	
	۴. پرکنان مولانا	سویژکتیورنالیسم	سمبولیسم
	۵. هبوط	سمبولیسم	
حمید قدیریان	۱. برکت	رنالیسم	
	۲. سازندگی	سمبولیسم	رنالیسم
	۳. پوسیدگی	سمبولیسم	
	۴. شهید	سویژکتیورنالیسم	
	۵. سوگواران	سمبولیسم	
مصطفی گودرزی	۱. گرسنگی	سمبولیسم	
	۲. بمباران	سمبولیسم	
	۳. آنها قبل از آنکه به ...	سمبولیسم	
	۴. حسرت	نگارگری ایرانی	
	۵. میلاد	سمبولیسم	

سوم. شیوه بیان: در خصوص انواع شیوه بیان، ذکر این

نکته ضروری است که چون در بعضی از کارها، ترکیبی از دو یا چند سبک دیده می شود، همچنین از آنجا که پیام و محتوای تابلو در درجه اول اهمیت قرار دارد، لذا سبکی را که برای بیان مضمون اصلی به کار گرفته شده، سبک اصلی و سایر شیوه های بیانی دیگر را سبک های دیگر نامیده ایم.

۳-۳- تجزیه و تحلیل :

اول. ابعاد :

جدول شماره ۴ - تجزیه و تحلیل ابعاد تابلوها.

مساحت تابلوها	تعداد	درصد از کل تابلوها
کوچکتر یا مساوی ۱۰۰۰۰	۳	۱۲
بین ۱۰۰۰۰ و ۲۰۰۰۰	۱۲	۴۸
بین ۲۰۰۰۰ و ۳۰۰۰۰	۵	۲۰
بین ۳۰۰۰۰ و ۴۰۰۰۰	۲	۸
بیش از ۴۰۰۰۰	۳	۱۲
جمع	۲۵	۱۰۰

دوم. مضامین اصلی :

جدول شماره ۵- تجزیه و تحلیل مضامین اصلی.

مضمون اصلی	تعداد	درصد از کل تابلوها	توضیحات
اسلام	۱	۴	
تشیع	۰	۰	
انقلاب اسلامی	۹	۳۶	
جنگ تحمیلی	۱۳	۵۲	
فلسطین	۰	۰	
عرفان	۲	۸	
مفاهیم متعالی انسانی	۰	۰	
جمع	۲۵	۱۰۰	

سوم. مضامین فرعی :

جدول شماره ۶- تجزیه و تحلیل مضامین فرعی.

مضمون فرعی	تعداد	درصد از کل تابلوها	توضیحات
اسلام	۳	۱۳/۰۵	تابلوهای (۵. اسکندری) و (۴. صادقی) و
تشیع	۴	۱۷/۴	(۳. قدیریان) و (۵. گودرزی) فاقد
انقلاب	۲	۸/۷	مضمون فرعی هستند.
جنگ تحمیلی	۲	۸/۷	تابلوی (۱. چلیپا) و (۱. صادقی)
فلسطین	۰	۰	دارای دو مضمون فرعی می باشند.
عرفان	۳	۱۳/۰۵	
مفاهیم انسانی	۹	۳۹/۱۵	
جمع	۲۳	۱۰۰	

چهارم. عوامل به وجود آورنده محتوا :

جدول شماره ۷- تجزیه و تحلیل عوامل پیدایش مضامین.

مضمون اصلی	عامل مضمون اصلی		عامل مضمون فرعی	
	تعداد	درصد از کل	تعداد	درصد از کل
اسلام	۲	۸	۶	۲۶/۱
تشیع	۰	۰	۴	۱۷/۴
انقلاب اسلامی	۹	۳۶	۲	۸/۷
جنگ تحمیلی	۱۳	۵۲	۲	۸/۷
ایران	۰	۰	۰	۰
انسانیت	۱	۴	۹	۳۹/۱۵
جمع	۲۵	۱۰۰	۲۳	-----

پنجم. شیوه بیان :

جدول شماره ۸- تجزیه و تحلیل شیوه های بیان.

توضیحات	سبک اصلی		سبکهای دیگر	
	تعداد	درصد از کل	تعداد	درصد از کل
رنالیسم	۵	۲۰	۲	۱۶/۶۷
سمبولیسم	۱۵	۶۰	۷	۵۸/۳۳
سوپرکتیورنالیسم	۴	۱۶	۰	۰
نگارگری ایرانی	۱	۴	۰	۰
نقاشی قهوه خانه	۰	۰	۰	۰
سایر موارد	۰	۰	۳	۲۵
جمع	۲۵	۱۰۰	۱۲	۱۰۰

نتیجه گیری

از بحث تجزیه و تحلیل آثار، نتایج زیر به دست آمده است:

- با توجه به این که پانزده تابلو (جمعاً ۶۰٪ آثار) دارای مساحتی کمتر از دو مترمربع می باشند، چنین به نظر می رسد که هنرمندان اقبال بیشتری به استفاده از ابعاد کوچکتر داشته اند؛ هرچند که از این مطلب، هیچ نتیجه منطقی حاصل نمی شود زیرا این موضوع و مضمون تابلو است که ابعاد مناسب خود را طلب می کند و می یابد.
- بررسی انجام شده نشان می دهد که مهم ترین مضمون اصلی آثار، درآرای مضمون دفاع مقدس هستند که به تبع اولی ۵۲٪ از عوامل پیدایش مضامین اصلی نیز، جنگ تحمیلی بوده است. انقلاب اسلامی نیز با ۳۶٪ آثار در درجه دوم اهمیت قرار داشته است.
- از لحاظ مضامین فرعی، از بین بیست و سه تابلویی که دارای

- اگرچه مهم ترین مضمون اصلی، جنگ بوده است اما بررسی مضامین فرعی نشان می دهد که هنرمندان انقلاب، عمیقاً به مفاهیم ارزشمند و متعالی انسانی توجه داشته و به آن پای بند بوده اند زیرا در ۳۹/۱۵٪ موارد، این مفاهیم را مد نظر قرار داده اند.
- پانزده اثر از مجموع آثار (۶۰٪) دارای سبک اصلی سمبولیسم، و پنج اثر (۲۰٪) دارای سبک اصلی رنالیسم هستند. این برتری، در سبک های دیگر، یعنی سبک های به کار گرفته شده در مضامین فرعی، نیز به چشم می آید. سایر شیوه ها از لحاظ کمیت چندان قابل توجه نیستند.

پی‌نوشت‌ها:

۱. آخرین جمله آقای نادعلیان یعنی " محتوای دینی / معنوی، اما فاقد مضمون " خود محل بحث و تأمل بیشتری است.
 ۲. البته در مورد اکسپرسیونیسم انتزاعی، می‌توان به بحث و تأمل بیشتری پرداخت.

فهرست منابع:

- (۱۳۶۹)، "آزاد، آزاد، مصاحبه با حسین خسروجردی"، سوره، ش ۹.
 (۱۳۷۰)، "آنچه خود داشت... گفتگو با ناصر پلنگی، نقاش مسلمان"، ادبستان، ش ۲۳.
 آوینی، سید محمد (۱۳۷۸)، "خلافت و تجربه معنوی"، کتاب تجدید میثاق (گزیده‌ای از مقالات، گفتگو و سخنرانی‌ها پیرامون نقاشی انقلاب)، مرکز هنرهای تجسمی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی با همکاری مؤسسه تنظیم و نشر آثار حضرت امام خمینی(ره)، تهران، ص ۶۷-۶۲.
 آیت‌اللهی، حبیب‌الله (۱۳۸۲)، "هنر معنوی و معنویت در هنر"، کتاب نگاه معنوی (مجموعه آثار به نمایش درآمده در نمایشگاه نگاه معنوی)، مؤسسه توسعه هنرهای تجسمی، تهران، ص ۱۴۴-۱۳۸.
 (۱۳۶۹) "اصلاً چیزی به نام نقد را نمی‌پذیریم؛ گفتگوی دو نقاش: حبیب صادقی با اسماعیل مرتضایی"، ادبستان، سال دوم، ش ۱۵، ص ۱۷-۱۴.
 اسکندری، ایرج (۱۳۷۸)، مطلب بدون عنوان، کتاب تجربه معنوی (گزیده‌ای از مقالات، گفتگو و سخنرانی‌ها پیرامون نقاشی انقلاب)، مرکز هنرهای تجسمی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی با همکاری مؤسسه تنظیم و نشر آثار حضرت امام خمینی(ره)، تهران، ص ۹۴.
 (۱۳۶۲)، "بررسی نقاشی پس از انقلاب (نشستی با نقاشان انقلاب)"، کیهان فرهنگی، ش ۱۱، ص ۳۵-۲۷.
 چلیپا، کاظم (۱۳۷۸)، مطلب بدون عنوان، کتاب تجربه معنوی، مرکز هنرهای تجسمی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی با همکاری مؤسسه تنظیم و نشر آثار حضرت امام خمینی(ره)، تهران، ۱۳۷۸، ص ۸۲. (متن کامل با عنوان "هنر تجلی حضور هنرمند" در نشریه سوره، دوره اول، ش ۱۰، دی، ۱۳۶۸ آمده است).
 (۱۳۶۸)، "ده سال با نقاشان انقلاب اسلامی (۱۳۶۷-۱۳۵۷.ش.)"، به اهتمام مصطفی گودرزی، حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی، تهران. رهنورد، زهرا (۱۳۶۹)، "هنر اسلامی و ضرورت نوآوری"، ادبستان، سال دوم، ش ۱۳، ص ۱۴-۱۲.
 رهنورد، زهرا (۱۳۷۰)، "ذهنیت‌گرایی و هنر در دهه گذشته"، ادبستان، سال سوم، ش ۱، پیاپی ۲۵، ص ۱۷-۱۲.
 رهنورد، زهرا (۱۳۷۸)، "حکمت هنر اسلامی"، انتشارات سمت، تهران.
 رهنورد، زهرا × (۱۳۷۸)، "تحولات هنرهای تجسمی دهه اخیر"، در کتاب تجدید میثاق، مرکز هنرهای تجسمی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی با همکاری مؤسسه تنظیم و نشر آثار حضرت امام خمینی(ره)، تهران، ص ۲۶۲-۲۵۸.
 رهنورد، زهرا ×× (۱۳۷۸)، "اتحاد انسان با آسمان (چند کلمه‌ای درباره هنرهای تجسمی انقلاب اسلامی)"، در کتاب تجدید میثاق، مرکز هنرهای تجسمی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی با همکاری مؤسسه تنظیم و نشر آثار حضرت امام خمینی(ره)، تهران، ص ۶۱-۴۶.
 رهنورد، زهرا ××× (۱۳۷۸)، مطلب بدون عنوان، در کتاب تجربه معنوی، مرکز هنرهای تجسمی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی با همکاری مؤسسه تنظیم و نشر آثار حضرت امام خمینی(ره)، تهران، ۱۳۷۸، ص ۴۶ و ۴۸.
 رهنورد، زهرا (۱۳۷۹)، "حکمت خالده و تأویلی جدید از هنر اسلامی"، در کتاب سایه طویی (مجموعه مقالات اولین دوسالانه نقاشی جهان اسلام)، موزه هنرهای معاصر تهران، تهران، ص ۲۰۹-۲۰۳.
 (۱۳۶۹)، "سنت‌های تصویری و نقاشی امروز؛ گفتگو با ناصر پلنگی"، سوره، دوره دوم، ش ۵ و ۶.
 گودرزی، مرتضی (۱۳۸۲)، "امیدی هست"، در کتاب نگاه معنوی، مؤسسه توسعه هنرهای تجسمی، تهران، ص ۱۵۶-۱۵۲.
 گودرزی، مرتضی (دیباچ) (۱۳۸۰)، "جست و جوی هویت در نقاشی معاصر ایران"، انتشارات علمی و فرهنگی، تهران.
 گودرزی، مرتضی (۱۳۷۹)، "نقاشی امروز؛ سنت و مدرنیته"، در کتاب سایه طویی، موزه هنرهای معاصر تهران، تهران، ص ۳۰۸-۳۰۳.
 گودرزی، مصطفی (۱۳۷۹)، "درآمدی بر نقاشی معاصر ایران"، در کتاب سایه طویی، موزه هنرهای معاصر تهران، تهران، ص ۳۰۱-۲۹۳.
 گودرزی، مصطفی (۱۳۷۸)، مطلب بدون عنوان، در کتاب تجربه معنوی، مرکز هنرهای تجسمی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی با همکاری مؤسسه تنظیم و نشر آثار حضرت امام خمینی(ره)، تهران، ص ۷۰.
 ملا نوروزی، مجید (۱۳۷۱)، "با نقاشان انقلاب (نقاشی، نگاه عرفان شرقی)"، کیهان فرهنگی، شماره ویژه اندیشه، ادبیات و هنر انقلاب، ص ۱۶۹-۱۶۶.
 نادعلیان، احمد (۱۳۷۸)، انقلاب اسلامی در نقاشی معاصر ایران، در کتاب تجدید میثاق، مرکز هنرهای تجسمی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی با همکاری مؤسسه تنظیم و نشر آثار حضرت امام خمینی(ره)، تهران، ص ۱۳۷-۱۲۶.
 نوروزی، طلب، علیرضا (۱۳۷۹)، "ساختار دینی هنر"، در کتاب سایه طویی، موزه هنرهای معاصر تهران، تهران، ص ۳۴۴-۳۳۱.
 (۱۳۶۶)، "هنرمند باید بیدارگر روح انسانها باشد؛ مصاحبه با ایرج اسکندری"، فصلنامه هنر، ش ۱۴.